

ПРАВОВА ПРИРОДА СТРОКУ НА ПОДАННЯ ЗАЯВИ ПРО СКАСУВАННЯ РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

У статті досліджено питання ролі преклюзивних строків у цивільному судочинстві України. Проаналізована судову практику, сформульовано основні ознаки преклюзивних строків, а також ознаки, які відрізняють їх від інших процесуальних строків.

Ключові слова: процесуальні строки, преклюзивні строки, поновлення процесуальних строків, наслідки пропуску процесуальних строків.

Постановка проблеми. Практика Верховного Суду свідчить, що закріплений 90-денний строк для подання заяви про скасування рішення третейського суду слід розуміти як преклюзивний (припиняючий). В ЦПК відсутня норма, яка б визначала загальні правила використання, особливості обчислення та закінчення преклюзивних строків та взагалі не використовується таке поняття як преклюзивний (припиняючий) строк.

Аналіз останніх досліджень. Досліджувана проблема була предметом наукових робіт таких вчених, як В. В. Комарова, К. В. Гусарова, Д. Д. Луспеніка, Н. Ю. Сакари та ін.

Виклад основного матеріалу. Аналіз судової практики дає підстави зробити висновок, що до преклюзивних відноситься процесуальний строк, який відповідно до прямої вказівки ЦПК не підлягає поновленню. Тобто із змісту процесуальної норми, яка встановлює відповідний преклюзивний строк на вчинення процесуальної дії повинні бути зрозумілі наслідки його закінчення та неможливість поновлення пропущеного строку. Більш того, із закінченням преклюзивного строку припиняється існування самого процесуального права. Преклюзивний строк – це проміжок часу, у межах якого учасник справи може реалізувати належне йому процесуальне право та визначає межі існування самого процесуального права. Із закінченням преклюзивного строку втрачається не тільки право на вчинення процесуальної дії, й припиняється існування самого процесуального права. А відповідно до документів, поданих після закінчення таких строків, повинні застосовуватися такі наслідки, які пов'язують не з порушенням порядку реалізації відповідного процесуального права, а з відсутністю самого процесуального права. Так, відповідно до ч. 2 ст. 358 ЦПК незалежно від поважності

ті причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складання повного тексту судового рішення, крім випадків: 1) подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки; 2) пропуску строку на апеляційне оскарження в наслідок виникнення обставин непереборної сили.

Так, наприклад, у лютому 2018 року ОСОБА4 звернулася до апеляційного суду, як до суду першої інстанції, із заявою про скасування рішення Постійно діючого Третейського суду при Всеукраїнській Громадській Організації «Всеукраїнський фінансовий союз» від 18 квітня 2013 року у справі за позовом публічного акціонерного товариства «Альфа-Банк» (далі – ПАТ «Альфа-Банк») до ОСОБА6 про стягнення заборгованості за кредитним договором. Заява мотивована тим, що 9 листопада 2017 року вона отримала із Новозаводського районного суду м. Чернігова заяву про заміну стягувача у виконавчому провадженні, з тексту якої їй вперше стало відомо про наявність у неї боргу перед ПАТ «Альфа-Банк» та рішення третейського суду про стягнення з неї кредитної заборгованості за договором від 28 квітня 2012 року. Копію рішення Постійно діючого Третейського суду при Всеукраїнській Громадській Організації «Всеукраїнський фінансовий союз» від 18 квітня 2013 року вона отримала лише 20 грудня 2017 року, тобто з цієї дати їй фактично стало відомо про його існування. Ні про наявність боргу, ні про судові засідання третейського суду вона не повідомлялась, банком будь-яких вимог щодо повернення кредиту їй не пред'являлись, а тому вона не знала

про заборгованість, вважаючи, що всі кредитні питання перед банком виконані. Посилаючись на те, що рішення третейського суду є незаконним, при його ухваленні вона участі не приймала, а про його існування їй стало відомо лише 20 грудня 2017 року, ОСОБА4 просила апеляційний суд поновити строк на оскарження та скасувати рішення Третейського суду при Всеукраїнській Громадській Організації «Всеукраїнський фінансовий союз» від 18 квітня 2013 року. Ухвалою апеляційного суду Чернігівської області від 19 лютого 2018 року клопотання ОСОБА4 про поновлення строку на оскарження рішення Постійно діючого Третейського суду при Всеукраїнській Громадській Організації «Всеукраїнський фінансовий союз» від 18 квітня 2013 року залишено без задоволення. Заяву ОСОБА4 про скасування рішення Постійно діючого Третейського суду при Всеукраїнській Громадській Організації «Всеукраїнський фінансовий союз» від 18 квітня 2013 року у справі за позовом ПАТ «Альфа-Банк» до ОСОБА6 про стягнення заборгованості за кредитним договором повернуто ОСОБА4. Ухвала апеляційного суду мотивована тим, що заява про скасування рішення третейського суду подана після закінчення строків, установлених ч. 5 ст. 454 ЦПК, а тому підлягає поверненню. При цьому підстав для задоволення клопотання ОСОБА4 про поновлення процесуального строку на оскарження рішення третейського суду відсутні, так як заявник повідомлявся про третейський розгляд, а його рішення оскаржується зі спливом значного проміжку часу і лише з процесуальних питань, а не по суті обґрунтованості чи необґрунтованості стягнення заборгованості за кредитним договором. При цьому суд послався на положення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та відповідну прецедентну практику Європейського суду з прав людини. Не погоджуючись із вказаною ухвалою апеляційного суду, представник ОСОБА4 - ОСОБА5 - подала до Верховного Суду апеляційну скаргу, в якій просить ухвалу апеляційного суду Чернігівської області від 19 лютого 2018 року скасувати й ухвалити нове рішення, яким її заяву задовольнити. Заявник зазначала, що висновок апеляційного суду про те, що вона у належний спосіб повідомлялася про розгляд третейським судом справи є помилковим, оскільки належне повідомлення особи про слухання справи є повідомлення про вручення, яке у матеріалах справи відсутнє. При цьому банк знав про її нову адресу, що вбачається зі змісту заяви про заміну стягувача у виконавчому провадженні, проте вимог про стягнення кредитної заборгованості, чи повідомлень про початок розгляду справи третейським судом на її нову адресу не надсилались. Таким чином, банк у порушення вимог діючого законодавства вирішив

кредитний спір у неналежний спосіб, замість звернення до компетентного суду. Про існування оскаржуваного рішення третейського суду вона фактично дізналась лише 20 грудня 2017 року за наслідками розгляду адвокатського запиту її представника і при його ухваленні вона участі не приймала. Ч. 2 ст. 24, ч. 2 ст. 351 ЦПК передбачено, що Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції. Відповідно до ч. 2 ст. 369 ЦПК розгляд апеляційної скарги на ухвалу суду про повернення заяви заявникові проводиться без повідомлення учасників справи. Підстав для розгляду апеляційної скарги з повідомленням (викликом) учасників справи касаційний суд не вбачає, апеляційна скарга таких доводів не містить. Згідно з ч. 13 ст. 7 ЦПК розгляд справи здійснюється в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, якщо законодавством не передбачено повідомлення учасників справи. У такому випадку судові засідання не проводяться. Заслухавши доповідь судді-доповідача, перевіrivши доводи апеляційної скарги та наявні у справі матеріали, колегія суддів дійшла наступних висновків. Ч. 1 ст. 367 ЦПК визначено, що суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги. 13 лютого 2018 року ОСОБА4 звернулася до апеляційного суду Чернігівської області із заявою про поновлення процесуального строку та скасування рішення Постійно діючого Третейського суду при Всеукраїнській Громадській Організації «Всеукраїнський фінансовий союз» від 18 квітня 2013 року, посилаючись на те, що вона участі при розгляді третейським судом справи не приймала, а про його існування їй стало відомо лише 20 грудня 2017 року за наслідками розгляду адвокатського запиту її представника. Судом встановлено, що оскаржуване рішення третейського суду ухвалене 18 квітня 2013 року, ОСОБА6 була стороною у справі, розглянутій третейським судом, а саме відповідачем. Із заявою про скасування рішення Постійно діючого Третейського суду при Всеукраїнській Громадській Організації «Всеукраїнський фінансовий союз» від 18 квітня 2013 року ОСОБА4 звернулася 13 лютого 2018 року, тоді як преклюзивний строк його оскарження закінчився 17 липня 2013 року. Відповідно до ч.ч.1, 5 та 7 ст. 454 ЦПК сторони, треті особи, а також особи, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, мають право звернутися до суду із заявою про скасування рішення третейського суду. Заява про скасування рішення третейського суду подається протягом дев'яноста днів: стороною, третьою

особою в справі, розглянутій третейським судом, – з дня прийняття рішення третейським судом; особами, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, – з дня, коли вони дізналися або могли дізнатися про прийняття рішення третейським судом. Заява, подана після закінчення строку, встановленого частинами п'ятою або шостою цієї статті, повертається. Аналогічна норма містилася і в ч. ч. 2, 3 ст. 389-1 ЦПК України 2004 року, чинного на час прийняття рішення третейського суду. Відповідно до частини першої статті 127 ЦПК України суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли законодавством встановлено неможливість такого поновлення. Отже, строк, передбачений пунктом 1 частиною п'ятою статті 454 ЦПК України, є преклюзивним (припиняючим), тобто його закінчення є безумовною підставою для повернення поданої заяви. Посилання апеляційної скарги про те, що строк на оскарження рішення третейського суду не пропущено, оскільки його оскарження відбулося в межах дев'яноста днів з моменту коли вона дізналася про його існування правового значення для правильного вирішення справи не має, оскільки заявник є стороною у справі, яка розглянута третейським судом, а саме відповідачем, а тому преклюзивний строк для неї на оскарження рішення третейського суду від 18 квітня 2013 року закінчився 17 липня 2013 року, тобто зі спином дев'яноста днів з дня прийняття рішення третейським судом. Іншого порядку обчислення строку на оскарження рішення третейського суду процесуальне законодавство не містить. Доводи апеляційної скарги та зміст оскаржуваної ухвали не дають підстав для висновку про порушення норм процесуального права апеляційним судом Чернігівської області, оскільки інші доводи апеляційної скарги стосуються оскарження рішення третейського суду, проте зазначене не є предметом перегляду. Згідно зі статтею 375 ЦПК України суд апеляційної інстанції залишає апеляційну скаргу без задоволення, а судові рішення без змін, якщо визнає, що суд першої інстанції ухвалив судові рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права. (справа № 795/305/18-ц). Аналогічна правова позиція міститься й в інших постановках Верховного Суду. Як видно з наведеної постанови Верховного Суду підставою віднесення 90-денного строку для подання заяви про скасування рішення третейського суду до преклюзивних (припиняючих), стали положення ч. 1 ст. 127 ЦПК відповідно до яких суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними,

крім випадків, коли ЦПК України встановлено неможливість такого поновлення та положень ч. 7 ст. 454 ЦПК про те, що заява, подана після закінчення строку, встановленого частинами п'ятою або шостою цієї статті, повертається [1]. Тобто Верховний Суд тлумачить передбачений обов'язок суду повернути заяву про скасування рішення третейського суду, яка подана після закінчення 90-денного строку, як встановлений ЦПК випадок, який виключає можливість поновлення процесуального строку. На наш погляд, такий висновок суду є спірним.

Закріплений п. 1 ч. 5 ст. 454 ЦПК 90-денний строк для подання заяви про скасування рішення третейського суду стороною, третьою особою в справі, розглянутій третейським судом, який обчислюється з дня прийняття рішення третейським судом за своєю природою є процесуальним.

Процесуальні строки, передбачені ЦПК України, по-перше, забезпечують оперативність цивільного судочинства, виступаючи засобом регламентації процесуальних дій сторін та інших учасників справи; по-друге, виконують функцію юридичного факту, тобто спричиняють виникнення, зміну або припинення цивільних процесуальних прав та обов'язків; по-третє, поряд зі стадійністю, послідовністю є часовою, темпоральною формою здійснення процесуальних прав та обов'язків відповідних суб'єктів процесуальної діяльності.

У механізмі правової регламентації судочинства процесуальні строки мають правоутворююче та преклюзивне значення для суб'єктивних процесуальних прав та обов'язків та впливають на динаміку цивільного процесу. За своїми сутнісними ознаками вони, по-перше, є проміжками часу і в цьому розумінні їм притаманні такі ознаки, як тривалість, незворотність; по-друге, вони є способом законодавчого виміру об'єктивного перебігу часу, для якого характерним є встановлення початку та закінчення перебігу того чи іншого процесуального строку, по-третє, встановлюючи темпоральний формат здійснення конкретних процесуальних прав та обов'язків сторін, інших осіб, які беруть участь у справі, у часі, процесуальні строки завжди передбачаються правовою нормою, яка сама по собі не визначає конкретного змісту тих або інших процесуальних правовідносин суду і учасників цивільного судочинства, однак має певний регламентуючий ефект

Виходячи з наведеного, процесуальний строк відповідно до ст. 121 ЦПК України становить, перш за все, проміжок часу, визначений законом чи судом для вчинення процесуальних дій сторонами, іншими учасниками справи. Така ознака, хоча і є родовою з точки зору темпоральної характеристики процесуальних строків у цивільному судочинстві, але не є визначальною. Для процесуальних строків характер-

ним, крім того, є механізм їх обчислення, перебігу та закінчення, поновлення та продовження а також те, що процесуальні строки, як нетипові нормативні приписи регламентують процесуальну діяльність не усіх учасників цивільного процесу, а лише учасників справи. Тому інститут процесуальних строків за своїм змістом має охоплювати правила визначення процесуальних строків як певних періодів у часі, обчислення, перебігу, закінчення, поновлення та продовження, що є важливим для кваліфікації тих чи інших строків у суді як процесуальних.

Наслідки пропуску процесуальних строків на вчинення процесуальних дій передбачені у ст. 127 ЦПК України. Відповідно до частини 1 цієї статті із закінченням встановленого законом або судом строку втрачається право на вчинення процесуальних дій. Таке право втрачається в силу закону, тому не потребує додаткового визнання судом. Суд лише констатує пропуск процесуального строку та відсутність поважних причин для його поновлення, якщо була подана заява про поновлення. Такі процесуальні дії не повинні тягнути жодних процесуальних наслідків, пов'язаних з виникненням, зміною чи припиненням цивільних процесуальних правовідносин, з метою яких ця дія вчинялась. Окремо ЦПК України встановлює наслідки подання документів після закінчення процесуальних строків. За загальним правилом документи, подані після закінчення процесуальних строків, суд зобов'язаний залишити без розгляду, *крім випадків, передбачених ЦПК* (ч. 2 ст. 126 ЦПК України). Отже ч. 7 ст. 454 ЦПК відповідно до якої заява, подана після закінчення строку, встановленого частинами п'ятою або шостою цієї статті, повертається, слід розглядати як випадок, передбачений ЦПК в контексті ч. 2 ст. 126 ЦПК. Повернення заяви як інститут цивільного процесуального права, пов'язаний з належною реалізацією суб'єктивного процесуального права, який не позбавляє особу права повторної реалізації процесуального права. Таким чином, пропуск процесуальних строків тягне втрату права на вчинення процесуальної дії, а для суду обов'язок застосувати передбачені ЦПК наслідки подання документів після закінчення процесуальних строків. Крім того із закінченням процесуального строку пов'язується право учасника справи на поновлення чи продовження.

Відповідно до ч. 1 ст. 127 ЦПК України у учасника справи наявне право звернутися до суду з заявою про поновлення пропущеного процесуального строку, встановленого законом, а у суду – обов'язок його поновити, якщо причини пропуску будуть визнані поважними, крім випадків, коли в ЦПК прямо передбачена неможливість такого поновлення. Про поновлення або продовження процесуального строку

суд постановляє ухвалу (ч. 6 ст. 127 ЦПК). Про відмову у поновленні або продовженні процесуального строку суд постановляє ухвалу, яка не пізніше наступного дня з дня її постановлення надсилається особі, яка звернулася з відповідною заявою (ч. 7 ст. 127 ЦПК).

Таким чином, у правовому регулюванні наслідків пропуску процесуальних строків, слід розрізняти визначення саме процесуальних наслідків пропуску процесуальних строків та процесуального оформлення відповідних дій суду у разі подання документів після закінчення процесуальних строків.

Відповідно до ч. 5 ст. 454 ЦПК України заява про скасування рішення третейського суду подається протягом дев'яноста днів: 1) стороною, третьою особою в справі, розглянутій третейським судом, – з дня прийняття рішення третейським судом; 2) особами, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їх права та обов'язки, – з дня, коли вони дізналися або могли дізнатися про прийняття рішення третейським судом. Заява, подана після закінчення строку, встановленого ч. 5 або ч. 6 ст. 454 ЦПК України, повертається. З урахуванням загальних положень, зазначений дев'яносто денний строк на подання заяви про скасування рішення третейського суду для сторін, третіх осіб в справі, розглянутій третейським судом, починає обліковуватися з наступного дня після відповідної календарної дати прийняття рішення третейським судом (п. 1 ч. 5 ст. 454 ЦПК), а для осіб, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки – з дня, коли вони дізналися або могли дізнатися про прийняття рішення третейським судом. Вказаний процесуальний строк триває безперервно, з нього не виключаються неробочі дні. При цьому якщо початок перебігу строку припадає на неробочий день, строк обчислюється з цього (неробочого), а не з найближчого робочого дня. У разі якщо закінчення дев'яноста денного строку буде припадати на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку буде перший після нього робочий день.

Право на подання заяви про скасування рішення третейського суду втрачається із закінченням дев'яноста денного строку. Заява, подана після закінчення строку, повертається. Частина 7 ст. 454 ЦПК України закріплює наслідки пропуску строку на подання заяви про скасування рішення третейського суду і для суду обов'язок застосувати наслідки подання документів після закінчення процесуальних строків – повернення заяви. Слід звернути увагу, що зазначені наслідки застосовуються тільки до заяви про скасування рішення третейського суду, яка подана після закінчення строку. Після повернення заяви про скасування рішення третейського суду, сто-

рона, третя особа в справі має право подати заяву про поновлення дев'яноста денного процесуального строку, а суд зобов'язаний поновити пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, оскільки в ЦПК прямо не передбачена неможливість вчинення такої процесуальної дії. При цьому слід враховувати, що для цивільного судочинства притаманний дозвільний спосіб правового регулювання процесуальних правовідносин, тобто такий спосіб, за якого в даній сфері правового регулювання дозволено лише те, що прямо закріплено законом [2, с. 395].

Висновки. Таким чином, оскільки в ЦПК відсутні норми, в яких би встановлювалася заборона щодо поновлення строку для подання заяви про скасування рішення третейського суду, подібно до строків на апеляційне та касаційне оскарження (ч. 2 ст. 358, ч. 3 ст. 394 ЦПК), у судів відсутні підстави для того, щоб строк, зазначений в ч. 5 ст. 454 ЦПК, визначати як преклюзивний.

Виходячи з наведеного, вбачається, наявність помилкового тлумачення та неправильного застосування положень ч. 5, ч. 7 ст. 454 ЦПК судами, в тому числі й Верховним Судом.

ЛІТЕРАТУРА

15. Постанова Верховного суду. Справа N 795/305/18-ц URL: <http://document.ua/pro-stjagnennja-zaborgovanosti-zakreditnim-dogovorom-doc354885.html>
16. Комаров В. В., Бігун В. А., Баранкова В. В. та ін. Курс цивільного процесу: підручник / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. С. 395.

REFERENCES

17. Postanova Verkhovnoho sudu. Sprava N 795/305/18-ts URL: <http://document.ua/pro-stjagnennja-zaborgovanosti-zakreditnim-dogovorom-doc354885.html> [in Ukrainian]
18. Komarov V.V., Bihun V.A., Barankova V.V. ta in. (2011) Kurs tsyvilnoho protsesu (Komarova V.V. Eds.) Kharkiv: Pravo [in Ukrainian]

РОЖНОВ О. В.

доцент кафедри гражданского процесса Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, кандидат юридических наук.

ПРАВОВАЯ ПРИРОДА СРОКА НА ПОДАЧУ ЗАЯВЛЕНИЯ ОБ ОТМЕНЕ РЕШЕНИЯ ТРЕТЕЙСКОГО СУДА

В статье исследован вопрос роли преклюзивных сроков в гражданском судопроизводстве Украины. Проанализирована судебная практика, сформулированы основные признаки преклюзивных сроков, а также признаки, которые отличают их от других процессуальных сроков.

Ключевые слова: процессуальные сроки, преклюзивные сроки, восстановление процессуальных сроков, последствия пропуска процессуальных сроков.

ROZHN OV O.V.

PhD, Associate professor of the Department of Civil Procedure of Yaroslav Mudryi National Law University

LEGAL NATURE OF THE LOAN TO SUBMIT AN APPLICATION FOR DECLARATION OF THE DECISION OF THE TRETAL COURT

Problem setting. The Practice of the Supreme Court shows that the fixed 90-day deadline for filing of application about cancellation of the decision of the court of arbitration should be understood as preclusive (discontinuing). The CPC does not have a rule that would define the General rules of use, the features of calculation and the end of the pre-exclusive terms and does not use such a thing as a preclusive (discontinuing) term.

Analysis of recent researches and publications. The studied problem has been the subject of scientific works of such scientists as V. V. Komarov, K. V. Gusarova, D. D. Luspenyk, N. Yu. Sacary etc.

Article's main body. The article investigates the role of pre-exclusive terms in civil proceedings in Ukraine. The judicial practice is analyzed, the main features of the pre-exclusive terms are formulated, as well as the features that distinguish them from other procedural terms.

The study of judicial practice provides a basis for the conclusion - the procedural term, which, according to the direct instructions of the Civil procedure code, is not subject to restoration, is preclusive. The rule, which fixes the appropriate period for the Commission of procedural action, should be clearly and clearly set out the consequences of its completion and the impossibility of its restoration. The expiration of the preclusive term ceases to exist the procedural law itself.

A preclusive term is a period of time within which a participant can exercise due process rights, as well as determine the boundaries of the existence of procedural law. With the expiration of the preclusive term, not only the right to commit a procedural action, but the right is lost.

Conclusions and prospects for the development. Thus, as the Civil Procedure Code (CPC) do not contain any provisions which establish the prohibition on restoration of term for filing the application about cancellation of the decision of the arbitral Tribunal, like the terms of appeal and cassation appeal (part 2 of article 358, part 3 of article 394 of the CPC), the courts have no grounds to determine the term specified in part 5 of article 454 of the CPC as preclusive.

Based on the above, we believe that there is an erroneous interpretation and incorrect application of the provisions of part 5, part 7 of article 454 of the CPC by the courts, including the Supreme Court.

Keywords: procedural terms, pre-exclusive terms, renewal of procedural terms, consequences of missing procedural terms.